

2 aprilie 1968

Don Juan m-a privit și n-a părut deloc surprins, deși trecuseră mai mult de doi ani de când îl vizitasem ultima dată. Mi-a pus mîna pe umăr, a zîmbit și mi-a spus că mă schimbam, că arătam mai gras și mai liniștit.

Îi adusesem un exemplar din cartea mea. Fără nici o introducere, l-am scos din servietă și i l-am înmînat.

– E o carte despre tine, don Juan.

A luat-o și a frunzărit paginile, ca pe un pachet de cărți de joc. I-a plăcut culoarea verde de pe coperta din spate și grosimea ei. A mîngîiat coperta cu palmele, a întors-o de cîteva ori și, cînd mi-a înapoiat-o, am simțit un val de mîndrie.

– Vreau s-o păstrezi.

A dat din cap și a rîs ușor.

– Mai bine nu, mi-a spus, apoi a adăugat cu un zîmbet larg: Știi ce facem noi cu hîrtia în Mexic.

Am rîs. Simțeam că ironia lui era minunată.

Stăteam pe o bancă din parcul unui orașel din zona muntoasă a Mexicului Central. Nu avusesem absolut nici un

mod de a-l anunța că-l voi vizita, dar eram sigur că o să-l găsesc și l-am găsit. Am așteptat puțin timp în acel oraș, înainte ca don Juan să coboare din munți, și l-am întâlnit în piață, la standul unui prieten al său.

De fapt, don Juan mi-a spus sec că venisem la timp ca să-l duc înapoi în Sonora, apoi am stat în parc, ca să aștept un prieten al lui, un indian Mazatec cu care locuia.

Am așteptat trei ore. Am vorbit despre lucruri neimportante, iar spre sfârșitul zilei, chiar înainte să vină prietenul lui, i-am relatat niște evenimente la care fusesem martor cu vreo câteva zile înainte.

În timp ce mă îndreptam spre el, mașina mea s-a stricat în vecinătatea unui oraș și a trebuit să stau acolo trei zile până a fost reparată. În fața service-ului se afla un motel, dar mahalalele orașului mă indispuneau, așa că am stat într-un hotel modern, cu opt etaje, din centrul orașului.

Liftierul mi-a spus că hotelul avea restaurant, iar când am coborît să măînc, am constatat că erau mese și pe trotuar. Mai degrabă putea fi numit un aranjament frumos pe colțul strazii, sub câteva arcuiri de cărămidă cu linii moderne. Afară era răcoare și, deși erau și mese libere, am preferat totuși să stau înăuntru. Remarcasem că la colțul restaurantului se afla un grup de lustragii și eram sigur că m-ar fi hărțuit dacă m-aș fi așezat afară. De unde stăteam, puteam urmări grupul respectiv prin vitrina de sticlă. Doi bărbați tineri s-au așezat la o masă și băieții s-au vînturat în jurul lor, vrînd să le lustruiască pantofii. Tinerii au refuzat și am fost uimit cînd am văzut că băieții nu au insistat și că s-au întors la locurile lor. După o vreme, trei bărbați în costume s-au ridicat și băieții au alergat la masa lor și au început să mănînce resturile; în câteva clipe, farfuriile erau curate. La fel s-a întimplat și cu resturile de la celelalte mese.

Am remarcat că băieții erau destul de ordonați; dacă versau apă, o curățau cu cirpele de lustruit. Am observat și plenitudinea operației lor de devorare a resturilor. Mîncau pînă și cuburile de gheață rămase în paharele cu apă și feliile de lămîie din ceai. Nu rămînea absolut nimic risipit.

Cît am stat la hotel, am aflat că exista o înțelegere între copii și șeful restaurantului; băieților le era permis să se vînture pe lingă restaurant pentru a face rost de bani de la clienți. De asemenea, puteau mîncea resturile, atîta timp cît nu deranjau pe nimeni și nu spîrgeau nimic. Erau în total unsprezece, avînd între cinci și doisprezece ani, totuși cel mai mare era ținut la distanță de restul grupului. Îl exilau deliberat, ironizîndu-l că avea deja păr pubian și că era prea bătrîn pentru a sta cu ei.

După ce i-am urmărit trei zile repezîndu-se ca vulturii asupra resturilor, m-am întristat și am părăsit orașul cu sentimentul că nu era nici o șansă pentru acești copii, a căror lume era deja modelată de lupta lor de zi cu zi pentru firimituri.

– Ți-e milă de ei? a exclamat don Juan, pe un ton întrebător.

– Bineînțeles.

– De ce?

– Pentru că mă preocupă bunăstarea concetățenilor mei. Aceștia sînt copii și lumea lor e urîtă și ieftină.

– Stai! Stai! Cum poți spune că lumea e „urîtă” și „ieftină”? a spus don Juan, imitîndu-mi afirmația. Crezi că tu stai mult mai bine, nu-i așa?

Am răspuns afirmativ; m-a întrebat de ce; i-am relatat că, în comparație cu lumea acestor copii, lumea mea era infinit mai variată și mai bogată în experiențe și șanse de dezvoltare și de satisfacție personală. Risul lui don Juan a fost prietenos și simplu. A spus că nu eram atent la ceea ce spuneam, că nu

aveam nici o modalitate de a cunoaște ceva despre bogăția și șansele din lumea acelor copii.

M-am gândit că don Juan era foarte încăpăținat. Credeam că el a ales viziunea contrară ca să mă supere; că acei copii nu aveau nici cea mai mică șansă de a se dezvolta intelectual.

Mi-am susținut o vreme punctul de vedere, apoi don Juan m-a întrebat brusc.

– Nu mi-ai spus odată că, după opinia ta, cea mai mare realizare a omului e să devină un om al cunoașterii?

Spusesem asta și am repetat că, în opinia mea, a deveni un om al cunoașterii era una dintre cele mai mari realizări intelectuale.

– Crezi că lumea ta foarte bogată o să te ajute vreodată să ajungi un om al cunoașterii? a întrebat, sarcastic, don Juan.

N-am răspuns și atunci el a reformulat aceeași întrebare într-o manieră diferită, un lucru pe care eu îl făceam mereu cu el când credeam că nu a înțeles ceva.

– Cu alte cuvinte, a spus el zimbând larg, fiind evident conștient că îi cunosc gândul, te pot ajuta șansele și libertatea ta să devii un om al cunoașterii?

– Nu! am răspuns cu convingere.

– Atunci, cum poate să-ți fie milă de acești copii? a întrebat cu seriozitate. Oricare dintre ei poate deveni un om al cunoașterii. Toți oamenii cunoașterii pe care-i știu eu au fost niște copii ca aceia pe care i-ai văzut mîncînd resturi și lingînd mesele.

Argumentul lui don Juan mi-a produs o senzație de inconfort. Nu mi-era milă de copiii aceia pentru că nu aveau ce minca, ci pentru că, în termenii mei, lumea lor îi condamnase să crească în mod inadecvat din punct de vedere intelectual. Totuși, în termenii lui don Juan, oricare dintre ei putea deveni ceea ce eu credeam a fi un rezultat al

acumulărilor intelectuale ale omului, un om al cunoașterii. Motivul pentru care îmi era milă de ei era absurd. Don Juan mă încuiase cu îndemînare.

– Probabil că ai dreptate, am spus. Dar cum poți evita dorința, dorința pură de a-i ajuta pe semenii tăi, oamenii?

– Cum crezi că-i poți ajuta?

– Alinîndu-le greutățile. Cel mai bun lucru pe care-l poți face pentru semenii tăi e să încerci să-i schimbi. Tu însuși ești angajat în asta. Nu-i așa?

– Nu. Nu sînt. Nu știu ce să schimb sau de ce să schimb ceva la semenii mei.

– Dar eu, don Juan? Nu mă învațai tu pe mine să mă schimb?

– Nu. Nu încerc să te schimb. Se poate întîmpla ca într-o zi să devii un om al cunoașterii – nu există nici un mod de a cunoaște asta – dar asta nu te va schimba. Probabil că într-o zi o să fii în stare să-i vezi pe oameni în alt mod, iar atunci o să-ți dai seama că nu poți schimba nimic în ei.

– Ce înseamnă acest alt mod de a-i vedea pe oamenii, don Juan?

– Oamenii arată diferit atunci cînd îi „vezi“. Micul Fum o să te ajute să-i vezi pe oameni ca niște fibre de lumină.

– Fibre de lumină?

– Da. Fibre: albe ca niște pînze de păianjen. Fibre foarte fine care circulă de la cap spre buric. Astfel, omul arată ca niște ouă de fibre care circulă. Iar brațele și picioarele ca niște țepi luminoși care țîșnesc în toate direcțiile.

– Așa arată toți?

– Toți. În afară de asta, fiecare om se află în contact cu tot ce există în jurul lui, nu prin intermediul miinilor sale, ci prin intermediul unui mînunchi de fibre lungi care țîșnesc din centrul abdomenului său. Fibrele astea fac legătura omului cu mediul inconjurător; ele îi păstrează echilibrul; ele îi dau

stabilitatea. Așadar, așa cum o să „vezi“ într-o zi, omul e ca un ou luminos, indiferent că e cerșetor sau rege, și nu există nici un mod de a schimba ceva; sau, mai exact, ce poate fi schimbat în oul luminos? Ce?

2

Vizita mea la don Juan a declanșat un nou ciclu de învățări. Nu am întâmpinat nici o dificultate în a reveni la situația anterioară și în a mă bucura de deschiderea, de umorul și de răbdarea pe care le-a manifestat față de mine. Simțeam clar că trebuia să-l vizitez mai des. Pentru mine era, într-adevăr, o mare pierdere să nu-l văd pe don Juan; în afară de asta, voiam să discut cu el ceva deosebit de important.

După ce am terminat cartea despre învățăturile sale, am început să reexaminez notițele pe care nu le folosisem. Lăsasem deoparte un mare număr de date, datorită accentului pe care îl acordasem stărilor de altă realitate, neobișnuită. Revizuiindu-mi notițele vechi, am ajuns la concluzia că un vrăjitor ingenios poate prezenta ucenicului său cel mai specializat registru de percepție, pur și simplu prin „manipularea datelor sociale“. Tot din punctul meu de vedere despre natura acestor procedee de manipulare, el se baza pe presupunerea că un conducător trebuie să scoată în evidență registrul necesar de percepție. Am considerat ca un test specific cazul întâlnirilor vrăjitorului cu *peyote*. Am presupus că, în cadrul acestor întâlniri, vrăjitorii primesc o confirmare despre natura realității, fără nici un semn evident de schimb de cuvinte sau

semne, iar concluzia mea era că se folosea un cod foarte sofisticat de către participanți, pentru a ajunge la o astfel de confirmare. Am construit un sistem complex pentru a putea explica și codul și procedurile, astfel încât m-am întors să-l văd pe don Juan și să-i cer opinia și sfaturile referitoare la munca mea.

21 mai 1968

În excursia mea de întoarcere nu s-a întâmplat nimic neobișnuit. Temperatura în deșert depășea 40°C, ceea ce era destul de neplăcut. Căldura a mai cedat spre după-amiază, iar când am ajuns la casa lui, spre seară, bătea chiar și o briză răcoroasă. Nu eram prea obosit, așa că ne-am așezat în camera lui și am discutat. Mă simțeam bine și am discutat ore în șir. N-a fost o conversație pe care să fi vrut s-o înregistrez; nu voiam neapărat să pun o problemă serioasă sau să aflu ceva interesant; am discutat despre vreme, despre recolte, despre nepotul său, despre indienii Yaqui, despre guvernul mexican. I-am spus lui don Juan cât de mult îmi plăcea să discut în întuneric. El a răspuns că afirmația mea era în acord cu firea mea vorbărească, că era normal să-mi placă să sporovăiesc în întuneric, pentru că era singurul lucru pe care-l puteam face atunci, în timp ce stăteam cu el. Am argumentat că ceea ce mă înviora era mai mult decât simpla acțiune de a vorbi. Eu savuram căldura alarmantă din jurul nostru. M-a întrebat ce făceam acasă seara. I-am răspuns că aprindeam invariabil lumina sau mă plimbam pe străzile luminate pînă venea timpul să mă culc.

– Oh! a spus cu un aer de neîncredere. Credeam că ai învățat să folosești întunericul.

– La ce-l poți folosi?

A spus că întunericul – iar el îi spunea „întunericul“ aliei – era timpul cel mai bun pentru a „vedea“. A subliniat cuvîntul „a vedea“ cu o inflexiune aparte. Voiam să știu ce a vrut să spună prin asta, dar el a spus că era prea tîrziu ca să se explice atunci.

22 mai 1968

De îndată ce m-a sculat dimineața, fără nici o pregătire, i-am spus lui don Juan că am construit un sistem pentru a explica ce se întâmplă la o întîlnire cu *peyote*, în cadrul unei *mitote*. Mi-am luat notițele și i-am citit ceea ce făcusem. A ascultat atent, în timp ce mă luptam să elucidez schema mea.

I-am spus că eram de părere că era nevoie de un conducător tainic care să-i ghideze pe participanții astfel încît aceștia să ajungă la o comuniune pertinentă. I-am indicat că oamenii formau o mitotă pentru a căuta prezența lui Mescalito și lecțiile lui despre adevăratul mod de a trăi; că aceste persoane nu schimbau niciodată vreun semn între ele, și totuși erau de acord în legătură cu prezența lui Mescalito și a lecțiilor sale specifice. În experiența mea personală, am aflat că forma vizitelor individuale ale lui Mescalito și lecția sa consecventă erau extrem de omogene, deși variau în conținut de la persoană la persoană. Nu puteam explica această omogenitate decât ca rezultat al unui sistem subtil și complex de gîndire.

Mi-au trebuit aproape două ore ca să citesc și să-i explic schema pe care o prelucasem. Am terminat prezentarea și l-am rugat să-mi explice cu propriile cuvînt care erau procedurile exacte pentru atingerea acestei comuniuni.

Cînd am terminat, el s-a încruntat. M-am gîndit că a considerat explicația mea provocatoare; părea să se fi adîncit

în gânduri. După o tăcere prelungită, l-am întrebat ce credea despre ideea mea.

Întrebarea mea l-a făcut să-și transforme brusc încrunțarea într-un zîmbet și apoi într-un ris tumultuos. Am încercat și eu să rid și l-am întrebat nervos ce era atît de comic.

– Ești deplasat! a exclamat el. De ce ar trebui să se preocupe cineva cu ghidarea în timpul atît de important al unei mitote? Crezi că există cineva care să se joace cu Mescalito?

M-am gîndit o clipă că răspunsul era destul de evaziv și că nu răspundea, de fapt, întrebării mele.

– De ce ar trebui să dea cineva indicații? m-a întrebat don Juan cu încăpăținare. Ai participat și tu la mitote. Ar fi trebuit să-ți dai seama că nimeni nu ți-a indicat ce să simți sau ce să faci, nimeni în afară de Mescalito însuși.

Am insistat că o astfel de explicație nu era posibilă și l-am rugat iar să-mi spună cum se ajungea la această înțelegere.

– Știu de ce-ai venit, a spus don Juan pe un ton misterios. Nu pot să te ajut în stradaniile tale, pentru că nu există nici un sistem de indicații.

– Dar cum pot fi de acord toate persoanele cu prezența lui Mescalito?

– Sint de acord, pentru că „văd“, mi-a spus don Juan pe un ton dramatic și apoi a adăugat sec: De ce nu încerci altă mitotă, să „vezi“ și singur?

Am simțit că era o capcană. Nu am spus nimic, dar mi-am pus notițele deoparte. El n-a insistat.

Puțin mai tirziu, m-a rugat să-l conduc la casa unui prieten al său. Am stat acolo aproape toată ziua. În cursul unei conversații, prietenul său John m-a întrebat ce s-a întîmplat cu interesul meu în materie de *peyote*. John procurase măciuliile de *peyote* pentru prima mea experiență, cu aproape opt ani înainte. Nu știam ce să-i spun. Don Juan a venit în ajutorul meu și i-a spus lui John că mă descurcam foarte bine.

Pe drumul de întoarcere spre casa lui don Juan, m-am simțit obligat să fac un comentariu despre întrebarea lui John, iar printre alte lucruri i-am spus că nu aveam nici o intenție să mai învăț despre *peyote*, pentru că necesita un curaj pe care eu nu-l posedam; de asemenea, că am vorbit serios cînd i-am spus că renunț. Don Juan a zîmbit și n-a zis nimic. Am continuat să vorbesc pînă am ajuns acasă.

Ne-am așezat pe porțiunea curată din fața ușii. Era o zi caldă și senină, dar bătea o briză slabă, care o făcea destul de plăcută.

– De ce trebuie să mergi așa departe? a spus, brusc, don Juan. Cîți ani sînt de cînd nu mai vrei să înveți altceva?

– Trei ani.

– De ce ești atît de încăpățînat?

– Simt că te trădez, don Juan! Cred că de asta vorbesc numai despre lucrul ăsta.

– Dar nu mă trădezi.

– Ți-am înșelat așteptările. Te-am părăsit. Ma simt înfrînt.

– Faci tot ce poți. Și apoi, încă n-ai fost înfrînt. Ceea ce trebuie să te învîț e ceva foarte greu. De exemplu, mie mi s-a părut chiar mai greu decît ție.

– Dar ai continuat, don Juan. Cazul meu e diferit. Eu am cedat și acum am venit să te văd nu pentru că vreau să învăț, ci doar pentru că voiam să te rog să-mi clarifici o idee în munca mea.

Don Juan m-a privit o clipă, apoi și-a mutat privirea.

– Trebuie să lași fumul să te ghideze iar, mi-a spus.

– Nu, don Juan, nu mai pot folosi fumul tău. Cred că sînt extenuat.

– Nici n-ai început.

– Îmi este prea frică.

– Ți-e frică, așadar. Nu-i nimic nou în asta. Nu te gîndi la frica ta. Gîndește-te la minunile „vederii“.